

ენვერ დიასამიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტის დოქტორანტი

**კავკასიის კონფედერაციის იდეის განვითარება და
ემიგრანტული დიპლომატიის გამოწვევები
1933-1935 წლებში**

შესავალი

1930-იანი წლები კავკასიის რეგიონისთვის გარდამტეხი ეტაპი იყო, სადაც დამოუკიდებლობის დაკარგვის მტკივნეულ გამოცდილებას ემატებოდა ახალი გლობალური გამოწვევები. პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი ვერსალის სისტემით მოპოვებული მოკლევადიანი დამოუკიდებლობა დასრულდა საბჭოთა ოკუპაციით, რის შედეგადაც კავკასიის დამოუკიდებელი რესპუბლიკების ლიდერები იძულებულნი გახდნენ, პოლიტიკურ ემიგრაციაში გადასულიყვნენ.

მსოფლიოში ძალთა განლაგების შეცვლამ, კერძოდ, ევროპის ფაშისტური რეჟიმების აღზევებამ და საბჭოთა კავშირის საერთაშორისო პოზიციების განმტკიცებამ, კავკასიის საკითხი დასავლური სახელმწიფოების დღის წესრიგიდან თითქმის მთლიანად განდევნა. დასავლეთის დემოკრატები, რომლებიც თავდაპირველად დამოუკიდებლობის იდეის დამცველებად აღიქმებოდნენ, სულ უფრო მეტად აფასებდნენ სტაბილურობას სსრკ-სთან ურთიერთობებში საკუთარი ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების ფონზე.

ამ რეალობაში ემიგრანტულ პოლიტიკურ წრეებში გაჩნდა ახალი სტრატეგიული კონცეფციის – კავკასიის რესპუბლიკების კონფედერაციის იდეის გააქტიურების საჭიროება. კონფედერაციული მოდელი განიხილებოდა როგორც ინსტიტუციური გზა

კავკასიის მრავალეროვანი ხალხების ინტერესების შერწყმისა და ერთიანი პოლიტიკური ფრონტის ჩამოყალიბებისა. 1933 წელს გამოქვეყნებული „ისტეკლალის“ ანკეტა ემიგრანტულ საზოგადოებაში საერთო განწყობის სურათის დასადგენად წამოიჭრა [1, 1-2], სადაც მკაფიოდ გამოიკვეთა კონფედერაციის იდეის ფართო მხარდაჭერა.

მოგვიანებით, 1935 წლის კონფერენციების ფორმატში, ქართველ, აზერბაიჯანელ და ჩრდილოკავკასიელ ლიდერთა მონაწილეობით, იყო ერთიანი პოლიტიკური პლატფორმის ჩამოყალიბების პირველი სერიოზული მცდელობა. კონფერენციების მსვლელობისას გამოიკვეთა როგორც საერთო მიზნები, ასევე განსხვავებული მოსაზრებები ტაქტიკურ საკითხებში, რაც ემიგრაციის შიგნით არსებულ მრავალფეროვნებაზე მიუთითებდა.

ამ პროცესებმა კიდევ ერთხელ წარმოაჩინა, რომ ემიგრაციაში მყოფი მცირე ერების პოლიტიკური ელიტა, მიუხედავად მძიმე გარემოებებისა და რესურსების შეზღუდულობისა, განაგრძობდა აქტიურ ბრძოლას საერთაშორისო ასპარეზზე თავისი ხალხების უფლებების დასაცავად [2, 212]. კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბება იყო მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური ნაბიჯი, რომელიც მიზნად ისახავდა დიპლომატიური მუშაობის კოორდინაციასა და საერთო პოლიტიკური ხაზის გაძლიერებას.

ნაშრომის მიზანია გააანალიზოს კავკასიის კონფედერაციის იდეის ფორმირების დინამიკა, ემიგრანტული დიპლომატიის სტრატეგიული მიმართულებები და ის ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებდნენ წარმატების ან წარუმატებლობის შესაძლებლობებს იმ პერიოდში არსებულ გეოპოლიტიკურ რეალობაში.

კვლევის მეთოდოლოგია

მოცემული ნაშრომი ეფუძნება ისტორიულ-ანალიტიკურ მეთოდს, რომელიც მიზნად ისახავს ფაქტობრივი მასალის სისტემურ შესწავლას და მათ კონტექსტუალურ ინტერპრეტაციას. გამოყენებულია როგორც პირველადი, ისე მეორეული წყაროები: კავკასიის

რესპუბლიკების კონფედერაციის კონფერენციის ოქმები (1935 წ.) და „ისტეკლალის“ მიერ შემუშავებული ანკეტა (1933 წ.), რომელთა ანალიზი ეფუძნება დოკუმენტური კვლევის პრინციპებს. წყაროთა კრიტიკული ანალიზი და მათი შედარებითი შეფასება განხორციელდა Suny-ის (1994 წ.), Astourian-ის (1997 წ.) და Kirzioğlu-ის (1958 წ.) ნაშრომების გათვალისწინებით.

კვლევაში გამოყენებულია ასევე კომპარატიული მეთოდი, რათა გამოიკვეთოს კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის განსხვავებული ტენდენციები და მათი ისტორიული წინაპირობები. ანალიზისას გამოყენებულია პოლიტიკური ისტორიის დისციპლინური მიდგომა, რაც გულისხმობს საერთაშორისო ურთიერთობების, დიპლომატიური საქმიანობისა და რეგიონულ ძალთა განლაგების შესწავლას.

გარდა ამისა, ნაშრომში ინტეგრირებულია კონტექსტუალური ინტერპრეტაციის მეთოდი, რაც გულისხმობს კონკრეტული ისტორიული ფაქტების განხილვას იმ ეპოქის საერთაშორისო და შიდა პოლიტიკურ-ეკონომიკური გარემოს გათვალისწინებით. კვლევისას საგანგებო ყურადღება დაეთმო ემიგრანტულ პოლიტიკურ მოძრაობებში ერთიანობისა და დაპირისპირების დინამიკის გაანალიზებას, რათა უკეთ გავიგოთ კავკასიის კონფედერაციის იდეის განვითარებისა და რეალიზაციის პერსპექტივები.

შედეგები

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ტენდენცია, რომლებიც განსაზღვრავდა კავკასიის კონფედერაციის იდეის ფორმირებისა და ემიგრანტული დიპლომატიის განვითარების პროცესს. პირველ რიგში, აშკარა გახდა, რომ ემიგრაციის ლიდერებში არსებობდა ძლიერად განვითარებული ერთიანობის სურვილი, რაც ასახულია როგორც 1933 წლის „ისტეკლალის“ ანკეტაში დაფიქსირებულ პასუხებში, ასევე 1935 წლის კონფერენციებზე მიღებულ გადაწყვეტილებებში [3].

მეორე მხრივ, კვლევამ აჩვენა, რომ შიდა წინააღმდეგობები (ეთნიკური, პოლიტიკური თუ პიროვნული ხასიათის) მნიშვნელოვნად

ართულებდა საერთო პოლიტიკური ხაზის ჩამოყალიბებას. მიუხედავად ამისა, საბჭოს ჩამოყალიბება და საერთო პლატფორმაზე შეთანხმება მნიშვნელოვანი წინსვლა იყო [4, 127].

კვლევა ასევე ადასტურებს, რომ საერთაშორისო კონტექსტი არ იყო ხელსაყრელი კავკასიის პოლიტიკური პროექტებისთვის: დასავლური დემოკრატიების ინერტულობა და საბჭოთა კავშირის დიპლომატიური წარმატებები მნიშვნელოვნად ზღუდავდა კავკასიის ემიგრაციის შესაძლებლობებს.

როგორც კვლევამ აჩვენა, კავკასიის კონფედერაციის იდეა არ ეფუძნებოდა მხოლოდ ემოციურ რეაქციას ან ნოსტალგიურ გრძნობას, არამედ იყო გონივრული სტრატეგიული პასუხი იმ გეოპოლიტიკურ გამოწვევებზე, რომელთა წინაშეც იმ პერიოდში იდგა რეგიონი.

საერთო ჯამში, კვლევამ წარმოაჩინა კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის სიმტკიცე და ინტელექტუალური რესურსი, მიუხედავად მძიმე საერთაშორისო და შიდა გამოწვევებისა, რაც ამ პერიოდის პოლიტიკური ისტორიის ღირებული ფენომენი გახდა.

დისკუსია

კავკასიის კონფედერაციის იდეის ისტორიული წინამძღვრები:

მე-19 საუკუნიდან 1921 წლამდე

კავკასიის ერთიანობის იდეა სათავეს იღებს XIX საუკუნის ეროვნული მოძრაობების პროცესებიდან, როდესაც რეგიონის ხალხები სხვადასხვა ფორმით უპირისპირდებოდნენ რუსეთის იმპერიის, ოსმალეთის და ირანის ზეწოლას. XIX საუკუნის მეორე ნახევარში განვითარებული ეროვნული და განმანათლებლური მოძრაობები, მათ შორის საქართველოში ილია ჭავჭავაძის ირგვლივ კონცენტრირებული ჯგუფი, აზერბაიჯანში ჰასან-ბეი ზარდაბისა და ჩრდილოეთ კავკასიაში იმამ შამილის მოძრაობა, მნიშვნელოვანწილად მიილტვოდნენ ეთნოკულტურული იდენტობის გაძლიერებისა და პოლიტიკური ავტონომიისაკენ [5, 57]. ამ ეტაპზე განვითარებული ეროვნული თვითშეგნება ითვალისწინებდა რეგიონული თა-

ნამშრომლობის საჭიროებასაც, რადგან საერთო მტრები და გეოპოლიტიკური საფრთხეები კავკასიის ხალხებს ავალდებულებდა შეეთანხმებინათ თავიანთი ძალისხმევა.

კავკასიის პოლიტიკური ერთიანობის პირველი კონკრეტული გამოხატულება შეიძლება მოვიაზროთ 1918 წლის აპრილში შექმნილ ტრანსკავკასიურ დემოკრატიულ ფედერაციულ რესპუბლიკაში, რომელიც მოიცავდა საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს [4, 132]. ტრანსკავკასიური ფედერაციის ჩამოყალიბება იყო ერთ-ერთი პირველი მცდელობა, რომელშიც გამოიკვეთა რეგიონული ერთიანობის პრაქტიკული განხორციელების პრობლემები: სხვადასხვა ეროვნების, რელიგიური ჯგუფებისა და პოლიტიკური ტენდენციების შეჯერება აღმოჩნდა მეტად რთული. ფედერაციის დაშლა მიანიშნებდა არა მხოლოდ ეთნიკურ და პოლიტიკურ უთანხმოებებზე, არამედ იმ ფაქტზეც, რომ დამოუკიდებლობის იდეა ჯერ კიდევ ვერ იყო სათანადოდ გათავისებული საერთო ინტერესების შესაბამისად [6, 174].

1920-1921 წლებში საბჭოთა რუსეთის მიერ განხორციელებული აგრესიის შედეგად კავკასიის დამოუკიდებელი სახელმწიფოები დაიპყრო წითელმა არმიამ. ამ ტრაგიკულმა მოვლენამ ემიგრაციაში მყოფ ლიდერებში კიდევ უფრო გაამძაფრა განცდა, რომ მხოლოდ ერთიანი ძალისხმევით შეიძლებოდა რეგიონული დამოუკიდებლობის აღდგენა. მათ მკაფიოდ გააცნობიერეს, რომ სეპარატული მოქმედებები ვერ გამოიღებდა შედეგს გლობალური პოლიტიკური რეალობის ფონზე.

ემიგრაციის პოლიტიკურ წრეებში 1920-იანი წლების ბოლოს და 1930-იანი წლების დასაწყისში აქტიურად განიხილებოდა კავკასიის კონფედერაციის იდეა, როგორც ერთადერთი რეალისტური მოდელი, რომელიც შესაძლებელს გახდიდა სხვადასხვა ეთნიკური და პოლიტიკური ჯგუფის ინტერესების ჰარმონიზაციას [2, 178]. კონფედერაციული მოდელი აღიქმებოდა როგორც საშუალება, რომელიც შესაძლებელს გახდიდა რეგიონული დამოუკიდებლობის დაცვას გარე ძალების ზეწოლის პირობებში, ასევე როგორც პო-

ლიტიკური პლატფორმა, რომელიც უზრუნველყოფდა შიდა სტაბილურობას მრავალეთნიკურ სივრცეში.

ამრიგად, მე-19 საუკუნიდან 1921 წლამდე განვითარებული პროცესების ფონზე კავკასიის კონფედერაციის იდეა ჩამოყალიბდა როგორც მრავალსაუკუნოვანი წინააღმდეგობების დასაძლევ კონსტრუქცია. იგი მოიცავდა როგორც პოლიტიკური, ასევე კულტურული დამოუკიდებლობის შენარჩუნების იდეას ერთობლივი ძალისხმევით და ასახავდა იმ ისტორიულ გაკვეთილს, რომ კავკასიის ხალხების მომავალი დამოკიდებული იყო ერთიანობისა და ურთიერთპატივისცემის პრინციპებზე.

ემიგრანტული მოძრაობის ახალი ეტაპი (1933-1935 წლები)

1930-იანი წლების დასაწყისში კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის მოძრაობა შევიდა ახალ, ორგანიზაციულად და კონცეპტუალურად ჩამოყალიბებულ ფაზაში. საბჭოთა რეჟიმის განმტკიცებამ და დასავლეთის ძალების პოლიტიკურმა ინერტულობამ ემიგრაციას უბიძგა, გადაეხედა საკუთარი სტრატეგიებისათვის და აქტიურად ემუშავა საერთაშორისო საზოგადოებრივი აზრის მობილიზებაზე.

1933 წელს აზერბაიჯანულმა გამოცემამ „ისტკლალი“ წამოიწყო ინიციატივა, რომელიც ითვალისწინებდა ანკეტირების გზით პოლიტიკური ემიგრაციის თვალსაზრისის დაზუსტებას კავკასიის კონფედერაციის აუცილებლობაზე [7, 1-2]. ანკეტამ ფართო გამოხმაურება ჰპოვა, რაც მოწმობდა ხალხში არსებულ ერთსულოვნებას, რომ რეგიონის მომავალი ერთიან ძალისხმევას უნდა დამყარებოდა.

1935 წლის იანვარში და თებერვალში შედგა კავკასიის რესპუბლიკების პოლიტიკური ემიგრაციის ლიდერების კონფერენციები, რომელთაც დაესწრნენ ისეთი ფიგურები, როგორებიც იყვნენ ნოე ჟორდანია, მიხეილ რასულ-ზადე, მუჰამედ მეხტიევი, გრიგოლ გვაზავა და სხვები [1, 3-15]. კონფერენციის მიზანი იყო ერთიანი პოლიტიკური პლატფორმის შემუშავება, რომელიც პასუხს გასცემდა რეგიონის დამოუკიდებლობის აღდგენის საჭიროებებს.

კონფერენციის მიმდინარეობისას განხილული იქნა რამდენიმე ძირითადი საკითხი: კავკასიის დამოუკიდებლობის კომიტეტის საქმიანობის შეფასება, დიპლომატიური მუშაობის სამომავლო კოორდინაცია, სამშობლოსთან კავშირების გაღრმავება და პრესის როლის ზრდა ემიგრაციის ფარგლებში [5, 117]. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო დიპლომატიურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ინსტიტუციურ რეფორმებს, სადაც წამოიჭრა საკითხი საერთო კოორდინაციის აუცილებლობის შესახებ, რათა თავიდან აეცილებინათ სეპარატული ინიციატივებით გამოწვეული სუსტი ეფექტი საერთაშორისო ასპარეზზე [6, 223].

მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს შექმნა, როგორც ორგანოსი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნებოდა საერთო პოლიტიკური ხაზის ჩამოყალიბებაზე და საერთაშორისო დიპლომატიური აქტივობების კოორდინაციაზე. საბჭოს ჩამოყალიბებამ გააჩინა მოლოდინი უფრო ერთიანი და სისტემური მუშაობის შესახებ. დადგინდა, რომ საბჭო იქნებოდა უფლებამოსილი, შეემუშაებინა საერთო საგარეო პოლიტიკური ტაქტიკა, ჩამოეყალიბებინა პრესასთან მუშაობის საერთო მართვის მექანიზმი და ემუშავა საგარეო მხარდაჭერის მობილიზაციაზე [4, 158].

ამავე დროს ემიგრანტულ წრეებში გამოიკვეთა ახალი ტენდენცია სამშობლოში მიმდინარე პროცესებისადმი მეტი ყურადღების გამოჩენის კუთხით. სხვადასხვა ჯგუფები ცდილობდნენ შეენარჩუნებინათ კონტაქტი საბჭოთა მმართველობის პირობებში მცხოვრებ თანამემამულეებთან და ამ გზით გაეძლიერებინათ შიდა ოპოზიციური განწყობები.

1933-1935 წლების განმავლობაში ემიგრანტული მოძრაობა არა მხოლოდ პოლიტიკურად და ორგანიზაციულად განმტკიცდა, არამედ მკაფიოდ ჩამოაყალიბა თავისი დიპლომატიური, საინფორმაციო და პროპაგანდისტული სტრატეგიები. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო გარემო კვლავაც ნაკლებად იყო მომზადებული კავკასიის დამოუკიდებლობის საკითხის დღის წესრიგში დასაყენებლად, ემიგრაციის ძალისხმევა ქმნიდა აუცილებელ სუბსტრატს,

რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა მომავალი პოლიტიკური შესაძლებლობების გამოყენება [2, 217].

ამრიგად, 1933-1935 წლები ემიგრანტული მოძრაობის ახალ და უფრო კომპლექსურ ეტაპად შეიძლება ჩაითვალოს სტრატეგიული გააზრების, ინსტიტუციური კონსოლიდაციის და სამშობლოსთან კავშირების გადაფასების ფაზა, რომელიც ასახავდა იმ ღრმა გამოცდილებებსა და გამოწვევებს, რაც XIX საუკუნიდან მოყოლებული მუდმივად თან სდევდა კავკასიის ხალხების დამოუკიდებლობის მცდელობებს.

დიპლომატიური საქმიანობა და მისი სირთულეები

1. საერთაშორისო გარემო და დასავლური ინერტულობა

1930-იან წლებში საერთაშორისო პოლიტიკური გარემო უკიდურესად არასასურველი იყო მცირე ერებისათვის, რომელთა შორისაც განსაკუთრებული ადგილი ეკავათ კავკასიის ხალხებს. პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი სტატუს-კვოს შენარჩუნებაზე ორიენტირებული დასავლეთის სახელმწიფოთა პოლიტიკა, დიდი დეპრესიის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი [8, 112], იზოლაციონიზმის ტენდენციები ამერიკაში [9, 243] და კოლონიალური ინტერესების გაძლიერება ართულებდა მცირე ერების დიპლომატიურ აქტიურობას. საფრანგეთისა და დიდი ბრიტანეთის პოლიტიკური ელიტების მხრიდან არსებული უყურადღებობა კავკასიის რეგიონის მიმართ კიდევ უფრო ართულებდა მდგომარეობას [10, 179].

დასავლური სახელმწიფოები კომუნისტურ რუსეთთან სტაბილური ურთიერთობების შენარჩუნებით ცდილობდნენ ახალი მსოფლიო ომის თავიდან აცილებას. ფაშისტური იტალიისა და ნაცისტური გერმანიის აგრესიული პოლიტიკის ფონზე საბჭოთა კავშირის დიპლომატიური ღირებულება დასავლეთისთვის საგრძნობლად გაიზარდა [11, 132].

შედეგად, კავკასიის საკითხი დასავლეთის დღის წესრიგიდან პრაქტიკულად გაქრა.

კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაცია, განსაკუთრებით ნოე ჟორდანიას, მირზა-ფეთაჰ რასულ-ზადეს და გრიგოლ გვაზავას ლიდერობით, ცდილობდა საერთაშორისო ტრიბუნებზე კავკასიის საკითხის აქტუალიზაციას. მემორანდუმების გავრცელება, საერთაშორისო კონფერენციებში მონაწილეობა და პრესის გამოყენება წარმოადგენდა მათ ძირითად იარაღს.

მიუხედავად მნიშვნელოვანი ინტელექტუალური ძალისხმევისა, გადაულახავ ბარიერად რჩებოდა დასავლური პოლიტიკური წრეების ინდიფერენტულობა [12, 141].

2. საბჭოთა კავშირის გაძლიერების გავლენა

1930-იანი წლების შუა პერიოდში საბჭოთა კავშირის საერთაშორისო პოზიციების განმტკიცებამ კავკასიის ემიგრაციის მდგომარეობა კიდევ უფრო გაართულა. სსრკ-ის ერთა ლიგაში განწევრიანება (1934 წელი) აღიქმებოდა როგორც საბჭოთა სახელმწიფოს სრული საერთაშორისო ლეგიტიმაცია, ხოლო საფრანგეთთან და დიდ ბრიტანეთთან გაფორმებული კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულებები კიდევ უფრო აძლიერებდა მოსკოვის პოზიციებს [13, 95].

საბჭოთა პროპაგანდამ წარმატებით მოახერხა იმ ნარატივის გავრცელება, რომ კავკასიის დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი ძალები გამოყენებულნი იყვნენ დასავლური იმპერიალიზმის ინსტრუმენტებად. ევროპულ მემარცხენე წრეებში ეს დისკურსი განსაკუთრებით ეფექტური აღმოჩნდა [14, 301].

შიდა პოლიტიკაში საბჭოთა რეჟიმმა გაამკაცრა კონტროლი. 1930-იანი წლების რეპრესიების, განსაკუთრებით 1937-1938 წლების ე. წ. „დიდი წმენდის კამპანიების“ დროს, კავკასიის რეგიონში სასტიკად დევნიდნენ ყველა ეჭვმიტანილ ნაციონალისტს [12, 144]. საინფორმაციო ბლოკადა და ემიგრანტულ ჯგუფებთან კონტაქტების შეწყვეტამ პრაქტიკულად შეუძლებელი გახადა კოორდინირებული მოქმედება სამშობლოში არსებულ ძალებთან.

ამ ფონზე კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის ძალისხმევა მნიშვნელოვნად შემცირდა. მიუხედავად პერიოდულად წამოწყებული კამპანიებისა და საერთაშორისო მხარდაჭერის მოძიების მცდელობებისა, საერთო სურათი მიუთითებდა იმაზე, რომ საბჭოთა კავშირის საერთაშორისო აღიარებამ და დასავლეთის მხრიდან პრიორიტეტების გადანაცვლებამ კავკასიის დამოუკიდებლობის აღდგენის პერსპექტივა მნიშვნელოვნად შეამცირა.

ამრიგად, 1933-1935 წლების დიპლომატიური საქმიანობა ვითარდებოდა უკიდურესად არასახარბიელო საერთაშორისო და შიდა გარემოში. დასავლური ინერტულობა, საბჭოთა კავშირის გააქტიურებული დიპლომატია, რეგიონში კონტროლის გაძლიერება და შიდა რეპრესიები ქმნიდა იმ მძიმე ფონს, რომლის პირობებშიც კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაცია კვლავაც აგრძელებდა ბრძოლას ეროვნული დამოუკიდებლობის იდეის შენარჩუნებისთვის.

კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის შიგნით არსებული ეთნიკური და პოლიტიკური მრავალფეროვნება იყო როგორც სიმდიდრე, ასევე გამოწვევა. ემიგრაციის ერთიანობის შენარჩუნება რთულდებოდა განსხვავებული ეროვნული ინტერესების, ისტორიული გამოცდილებებისა და პოლიტიკური ტენდენციების გამო.

როგორც გ. ლუარსაბიშვილი აღნიშნავს, ემიგრაციის შიგნით ეროვნული მოძრაობები იძულებულნი იყვნენ შეეთანხმებინათ თავიანთი განსხვავებული პოლიტიკური ხედვები საერთო მიზნის – კავკასიის რეგიონის დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის. განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენდა სომხურ ემიგრანტულ წრეებთან თანამშრომლობა. ისტორიული დაპირისპირებების, კერძოდ, ლორესა და ჯავახეთის საკითხებზე ფესვგამდგარი უთანხმოებები, ხელს უშლიდა ერთიანი პოლიტიკური პლატფორმის ჩამოყალიბებას [15, 214, 219].

ქართული, აზერბაიჯანული და ჩრდილოკავკასიური ორგანიზაციები ხშირად ავლენდნენ განსხვავებულ მიდგომებს: ქართველებისთვის (ნოე ჟორდანიას, გრიგოლ გვაზავას) პრიორიტეტული იყო სამართლებრივი არგუმენტებით გამყარებული საერთაშორისო

აღიარების მოპოვება, ხოლო აზერბაიჯანელი ლიდერები (მირზა ფეთაჰ რასულ-ზადე) ისწრაფვოდნენ უფრო აქტიური კავშირისკენ თურქეთთან და ისლამურ სამყაროსთან.

თუმცა 1933-1935 წლების კონფერენციების ფარგლებში მხარეებმა მოახერხეს კონსენსუსის მიღწევა რამდენიმე სტრატეგიულ საკითხში: საბჭოთა ოკუპაციის დაგმობა, კავკასიის სახელმწიფოებრიობის აღდგენის მოთხოვნა და საერთო საინფორმაციო პოლიტიკის შემუშავება [1, 7-9]. როგორც გ. ლუარსაბიშვილი წერს, ეს შეთანხმებები „ნათლად აჩვენებდა, რომ საერთო საფრთხის (საბჭოთა იმპერიალიზმის) არსებობამ გააერთიანა სხვადასხვა პოლიტიკური ხედვის მქონე ჯგუფები“ [16, 181].

მნიშვნელოვანი ინიციატივა იყო საერთო საინფორმაციო სტრატეგიის ჩამოყალიბება: ერთიანი ბიულეტენების გამოცემა, პრესის კოორდინაცია და საერთაშორისო საზოგადოებისთვის რეგიონის პრობლემების ერთიანი ნარატივით მიწოდება [5, 132]. ასეთი მცდელობები ემიგრანტულ მოძრაობას აძლევდა ერთიანობის განცდას და ზრდიდა საერთაშორისო აღქმის შანსებს.

ჩვენი ანალიზით, შიდა წინააღმდეგობების დაძლევა ეფუძნებოდა შემდეგ ფაქტორებს: 1) საერთო ისტორიული საფრთხის აღქმა; 2) ეროვნულ-პატრიოტულ ღირებულებებზე დაფუძნებული სოლიდარობა; 3) პრაგმატული დამოკიდებულება საერთაშორისო პოლიტიკური რეალობის მიმართ. მიუხედავად არსებული განსხვავებებისა, ერთიანობის შენარჩუნების სურვილი და საერთო პოლიტიკური მიზანი (კავკასიის კონფედერაციული მოდელის ჩამოყალიბება) ქმნიდა იმ მყარ საფუძველს, რომელზეც დაფუძნდა 1930-იანი წლების ემიგრანტული თანამშრომლობა.

ამრიგად, კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიაში 1933-1935 წლები წარმოადგენდა შიდა წინააღმდეგობების გადალახვის და ერთიანი სტრატეგიული კონცეფციის ჩამოყალიბების მნიშვნელოვან ეტაპს, რაც შემდგომში სერიოზულ გავლენას მოახდენდა რეგიონის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში.

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბება: სტრუქტურა, მიზნები და მნიშვნელობა

1935 წლის კონფერენციის შედეგად კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბება წარმოადგენდა ემიგრანტული მოძრაობის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ორგანიზაციულ მიღწევას. საბჭოს შექმნის აუცილებლობა ეფუძნებოდა არსებულ გეოპოლიტიკურ რეალობას, სადაც საბჭოთა კავშირი აძლიერებდა რეგიონში პოზიციებს, ხოლო დასავლეთის ინერტულობა ამცირებდა ინდივიდუალური ეროვნული მოძრაობების წარმატების შანსებს.

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბება 1930-იანი წლების დასაწყისის გლობალურ პოლიტიკურ კონტექსტში გარდაუვალი გახდა. პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ ჩამოყალიბებული საერთაშორისო სისტემა თანდათანობით ინგრეოდა, რასაც თანახლდა ვერსალის შეთანხმებების ეფექტიანობის შემცირება და ძალთა ახალი გადანაწილება [8, 97]. საბჭოთა კავშირის სწრაფმა გაძლიერებამ, რომელსაც თან სდევდა სამხედრო და ეკონომიკური ექსპანსია, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის პოლიტიკური სუვერენიტეტის შანსები მნიშვნელოვნად შეამცირა.

ამავე დროს, დასავლური ქვეყნების იზოლაციონისტურმა პოლიტიკამ და ეკონომიკურმა კრიზისებმა (განსაკუთრებით დიდი დეპრესიის პირობებში) საგრძნობლად შეამცირა მათი ინტერესი მცირე ერების პრობლემებისადმი [9, 243]. დასავლეთის წამყვანი ქვეყნები ცდილობდნენ საბჭოთა კავშირთან ურთიერთობების სტაბილურობის შენარჩუნებას ფაშისტური იტალიის და ნაცისტური გერმანიის წინააღმდეგ საერთო ფრონტის ფორმირების მიზნით [13, 88].

აღნიშნული გარემოებები ემიგრანტული პოლიტიკური წრეებისათვის ქმნიდა აუცილებლობას, რომ ერთიანად, კოორდინირებულად და სტრატეგიულად ემოქმედათ.

კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციისთვის აუცილებელი გახდა ახალი საერთაშორისო სტრატეგიის შემუშავება.

საბჭოს ჩამოყალიბების წინაპირობებში ასევე მნიშვნელოვანი

იყო შიდა ფაქტორები: ქართველ, აზერბაიჯანელ და ჩრდილოკავკასიელ ემიგრანტულ წრეებში გაძლიერდა ცნობიერება, რომ საბჭოთა ჰეგემონიის წინააღმდეგ ეფექტური წინააღმდეგობა მხოლოდ ერთიანი ფრონტით იყო შესაძლებელი.

დასასრულს, საბჭოს შექმნის აუცილებლობა განაპირობა კიდევ ერთმა მნიშვნელოვანმა გარემოებამ: ემიგრაციის პოლიტიკური ლიდერების სურვილმა, ეჩვენებინათ საერთაშორისო საზოგადოებისთვის, რომ კავკასიის ხალხები არ იყვნენ მარტო თავიანთ ბრძოლაში, რომ მათ ჰქონდათ ერთიანი ხედვა, ერთიანი სტრატეგია და მზადყოფნა თანმიმდევრული პოლიტიკური მუშაობისთვის.

ამრიგად, საბჭოს ჩამოყალიბება იყო პასუხი როგორც გარე გეოპოლიტიკურ გამოწვევებზე, ასევე შიდა ემიგრანტული მოძრაობების სტრუქტურულ მოთხოვნებზე, რაც წარმოადგენდა პრაგმატულ ნაბიჯს რეგიონული დამოუკიდებლობის იდეის შენარჩუნებისა და საერთაშორისო ასპარეზზე მისი აქტუალიზაციისათვის.

საბჭოს სტრუქტურა ეფუძნებოდა თანასწორობის და კოლექტიური გადაწყვეტილების პრინციპს. თითოეული პოლიტიკური ერთეული – საქართველო, აზერბაიჯანი და ჩრდილოეთ კავკასია წარმოადგენდა საბჭოში დამოუკიდებელ, მაგრამ შეთანხმებულ ხმას. გადაწყვეტილებების მიღება გულისხმობდა კონსენსუსს, რაც გამოსატყავდა საერთო პასუხისმგებლობას რეგიონული ინტერესების დაცვის საქმეში. როგორც გ. ლუარსაბიშვილი აღნიშნავს, საბჭო იყო „პოლიტიკური მექანიზმი, რომელიც ცდილობდა რეგიონის პოლიტიკური ელიტების ერთიანობაში მოქცევას საერთო სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად“ [15, 227].

საბჭოში ფუნქციონირებდა რამდენიმე სექცია: დიპლომატიური საქმეების კომიტეტი, საინფორმაციო სამსახური და შიდა კონსოლიდაციის ჯგუფი. მათი მიზანი იყო როგორც საერთაშორისო პროპაგანდის წარმოება, ასევე ემიგრანტული საზოგადოებების მობილიზება და კოორდინაცია [12, 148]. კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს სტრუქტურა ემყარებოდა სამ მთავარ საყრდენს: თანას-

წირობის პრინციპს, კოლექტიური გადაწყვეტილების პროცესს და ფუნქციური დიფერენციაციის მკაფიო სისტემას.

საბჭოს შემადგენლობაში შედიოდა სამი სტრუქტურული ერთეული:

საერთო საბჭო: საბჭოს უმაღლესი ორგანო, რომელიც შედგებოდა საქართველოს, აზერბაიჯანისა და ჩრდილოეთ კავკასიის წარმომადგენლობითი დელეგატებისგან. თითოეულ ეროვნულ ჯგუფს ეკუთვნოდა ერთი თანაბარი ხმა, რაც გამორიცხავდა დომინაციის შესაძლებლობას და ასახავდა რეგიონული ერთიანობის იდეალს.

ალმასრულებელი კომიტეტი: საბჭოს ყოველდღიური საქმიანობის განმახორციელებელი სტრუქტურა. მისი ამოცანა იყო საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პრაქტიკული განხორციელება, დიპლომატიური ინიციატივების კოორდინაცია და საგარეო კომუნიკაციების მართვა [5, 138].

სპეციალიზებული სექციები: ფუნქციური ჯგუფები, რომლებიც კონკრეტულ მიმართულებებზე მუშაობდნენ, კერძოდ – დიპლომატიური სექცია პასუხისმგებელი იყო საერთაშორისო კავშირების გაღრმავებაზე, ნოტებისა და მემორანდუმების მომზადებაზე; საინფორმაციო სექცია უზრუნველყოფდა პრესასთან მუშაობას, საინფორმაციო ბიულეტენების გამოცემას და პროპაგანდისტულ კამპანიებს; ფინანსურ-ორგანიზაციული სექცია კურირებდა ფინანსურ რესურსებს და ანაწილებდა მათ საბჭოს სხვადასხვა პროექტებზე.

მათი საქმიანობა ემყარებოდა რამდენიმე ძირითად პრინციპს: კონსენსუსის პრინციპი, ყველა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება მიიღებოდა ერთხმად, რაც უზრუნველყოფდა ერთიანობას და გამორიცხავდა შიდა განხეთქილებებს; თანასწორობა და არადომინირება – არც ერთ ეროვნულ ჯგუფს არ ჰქონდა უმაღლესი სტატუსი საბჭოში; ფუნქციური გამიჯვნა – ყოველი სექცია მკაფიოდ განსაზღვრულ ამოცანებზე მუშაობდა, რაც ამცირებდა საქმიანობაში დუბლირებას და ზრდიდა ეფექტიანობას; პარტნიორული დიპლომატია – საბჭოს მიდგომა საერთაშორისო ურთიერთობებში ემ-

ყარებოდა არა კონფრონტაციას, არამედ პარტნიორულ დიალოგს დემოკრატიულ სახელმწიფოებთან [13, 91].

საბჭოს რეგულარულად ჰქონდა სხდომები, რომელთა შორის გადწყვეტილებების დასამტკიცებლად ტარდებოდა როგორც საერთო კონგრესები, ასევე მცირე ფორმატის აღმასრულებელი სხდომები. ყოველი სხდომის შემდეგ იქმნებოდა დეტალური ოქმები, რომლებიც ცირკულირებდა ყველა წევრს შორის [16, 185].

დიპლომატიური კომიტეტი თავის საქმიანობას ავრცელებდა საფრანგეთში, იტალიაში, ინგლისსა და ევროპის სხვა ქვეყნებში, სადაც საბჭოს წარმომადგენლები აწარმოებდნენ კონსულტაციებს პოლიტიკურ ელიტებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

საბჭოს მიერ გამოყენებული მრავალსაფეხურიანი სტრუქტურული მოდელი გამოირჩეოდა მოქნილობით და ადაპტაციის უნარით. ფუნქციური სექციების არსებობა უზრუნველყოფდა, რომ თითოეულ სტრატეგიულ მიმართულებას ჰქონოდა საკუთარი პასუხისმგებლობა და განვითარების პროგრამა. ასეთი მოდელი ემყარებოდა იმ გამოცდილებას, რომელიც მიღებული იყო როგორც ტრანსკავკასიური ფედერაციის (1918 წ.), ასევე ემიგრანტული პოლიტიკური კომიტეტების პრაქტიკიდან.

საბჭოს სტრუქტურა იყო ისტორიულ კონტექსტზე მაქსიმალურად მორგებული. იგი პასუხობდა ემიგრანტული საზოგადოების საჭიროებებს და ქმნიდა ოპტიმალურ საფუძველს პოლიტიკური კონსოლიდაციისთვის, დიპლომატიური ინიციატივების ეფექტურად წარმართვისა და საერთაშორისო ცნობადობის ასამაღლებლად [15, 230].

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს სტრუქტურული მოდელი, თავისი მრავალფუნქციური და თანასწორობის პრინციპზე დაფუძნებული სისტემით, გვევლინება როგორც ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული ინსტიტუციური ინოვაცია 1930-იანი წლების კავკასიის ემიგრანტული მოძრაობის ისტორიაში.

საბჭოს მთავარი ამოცანები იყო: საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის კავკასიის რეგიონის პოლიტიკური სტატუსის საკითხის

აქტუალიზაცია; ერთიანი დიპლომატიური ფრონტის ჩამოყალიბება დასავლეთის ქვეყნებთან; ემიგრანტული ძალების შიდა კონსოლიდაცია; საერთო საინფორმაციო პოლიტიკის განხორციელება და სამომავლო დამოუკიდებლობის სამართლებრივი და პოლიტიკური მოდელის განსაზღვრა [16, 185].

გარდა ამისა, საბჭო ისწრაფვოდა შიდა წინააღმდეგობების შემცირებისკენ, რაც ემყარებოდა ერთიანი საფრთხის – საბჭოთა იმპერიალიზმის აღქმას.

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბებამ რეგიონული პოლიტიკური ძალისხმევა რამდენიმე მიმართულებით გააძლიერა. მათგან აღსანიშნავია პოლიტიკური კონსოლიდაცია – საბჭოს მეშვეობით შესაძლებელი გახდა სხვადასხვა ეროვნულ ორგანიზაციებს შორის უფრო მჭიდრო თანამშრომლობის და საერთო ქმედებების დაგეგმვა. დიპლომატიური აქტიურობა – ერთიანი პლატფორმის საშუალებით ემიგრანტულ მოძრაობას მიეცა საშუალება, კავკასიის რეგიონის საკითხი შეეტანა საერთაშორისო ფორუმების დღის წესრიგში; საინფორმაციო პოლიტიკა – საინფორმაციო კამპანიები ემყარებოდა ერთიან ნარატივს კავკასიის საბჭოს მიერ აღიარებულ პრინციპებზე, რაც ზრდიდა რეგიონული საკითხების მიმართ საერთაშორისო ყურადღებას; სამართლებრივი საფუძველი – საბჭომ გაამყარა ისტორიული არგუმენტაცია 1918-1921 წლების დამოუკიდებლობის აქტებზე დაყრდნობით, რაც ემიგრაციის სამართლებრივ ლეგიტიმაციას აძლიერებდა [16, 187].

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბება იყო იმ ისტორიული ტენდენციის გაგრძელება, რომელიც XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მოყოლებული გამოიხატებოდა რეგიონული ერთიანობისა და დამოუკიდებლობის იდეების კონსოლიდაციაში. საბჭო რეაგირებდა საერთაშორისო რეალობაზეც: მძლავრი იმპერიების გარემოცვაში მცირე ერების გადარჩენა დამოკიდებული იყო არა მხოლოდ ინდივიდუალურ ძალისხმევაზე, არამედ რეგიონულ კოალიციურ მოქმედებაზეც.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საბჭოს მიერ განხორციელ-

ებული ნაბიჯები, მიუხედავად იმისა, რომ მოკლევადიან პერსპექტივაში სრულფასოვან დამოუკიდებლობას ვერ უზრუნველყოფდა, ქმნიდა იმ პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ საფუძველს, რომელსაც ემიგრანტული თაობები შემდგომ წლებში დაეყრდნობოდნენ. საბჭოს შექმნა, მისი სტრუქტურული და ფუნქციური მოდელი ემიგრაციისთვის იყო როგორც ეროვნული სოლიდარობის მტკიცებულება, ასევე დემონსტრაცია იმისა, რომ კავკასიის ხალხები მზად იყვნენ გლობალურ არენაზე ებრძოლათ საკუთარი უფლებების დასაცავად.

ამრიგად, კავკასიის კონფედერაციის საბჭო იყო არა უბრალოდ ემიგრანტული მოძრაობის ინსტიტუციური გამოხატულება, არამედ ისტორიული ნება, რომელიც ასახავდა რეგიონული ერთიანობის იდეალის სიცოცხლისუნარიანობას საბჭოთა ჰეგემონიის ეპოქაშიც.

შეფასება და რეფლექსია: კავკასიური იდეის მნიშვნელობა დღევანდელ გეოპოლიტიკურ კონტექსტში

კავკასიის კონფედერაციის იდეა, რომელიც ემიგრანტულ წრეებში ყალიბდებოდა XX საუკუნის 30-იან წლებში, დღესაც ინარჩუნებს თავის აქტუალობას გლობალურ და რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში. საბჭოს მოდელი – თანასწორობაზე, კოლექტიურ უსაფრთხოებაზე და პოლიტიკური თანამშრომლობის პრინციპებზე დაფუძნებული სისტემა – მნიშვნელოვან გაკვეთილს გვთავაზობს დღევანდელი მრავალპოლარული და გეოპოლიტიკურად არამდგრადი სამყაროს პირობებში.

1. რეგიონული ერთიანობის აუცილებლობა თანამედროვე კავკასიაში

თანამედროვე კავკასია კვლავაც გახლენილია ეთნიკური კონფლიქტებით, ტერიტორიული დაპირისპირებებით და გარე ძალების ინტენსიური ჩარევით. საბჭოს მიერ შემუშავებული მოდელი ხაზს უსვამდა იმას, რომ მცირე ერების გადარჩენისა და განვითარ-

რების ერთადერთი გზა იყო კოორდინირებული და თანასწორობაზე დაფუძნებული რეგიონული თანამშრომლობა.

დღეს, როდესაც სამხრეთ კავკასიაში პოლიტიკური დინამიკა კვლავ არამდგრადია, რეგიონული ერთიანობის საკითხი უმნიშვნელოვანესად რჩება. ეთნიკურ დაპირისპირებებს, როგორცაა სომხეთ-აზერბაიჯანის კონფლიქტი, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების საკითხები, თან ახლავს გარე სახელმწიფოების (რუსეთი, თურქეთი, ირანი) ძალზე ინტენსიური ჩარევა, რაც კიდევ უფრო ამძიმებს რეგიონულ უსაფრთხოებას. სწორედ ასეთ ფონზე დგება დღის წესრიგში საჭიროება იმ ტიპის კოორდინირებული და სოლიდარული სისტემების ჩამოყალიბებისა, როგორადაც ემიგრანტულ მოძრაობაში განიხილებოდა კავკასიის კონფედერაციული პროექტი.

ერთიანი პოლიტიკური სივრცის კონცეფცია, რომელიც დაფუძნებულია საერთო ინტერესების და საერთო საფრთხეების აღქმაზე, უზრუნველყოფს არა მხოლოდ ინდივიდუალური სახელმწიფოების უსაფრთხოებას, არამედ რეგიონის საერთო სტაბილურობასა და განვითარებას [4, 181]. თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც მულტილატერალიზმი და რეგიონული ბლოკები კვლავაც განიხილება, როგორც მცირე და საშუალო სახელმწიფოების გადარჩენის მთავარი მექანიზმი, კავკასიის კონფედერაციული იდეა შეიძლება იქცეს ეფექტურ პლატფორმად სუვერენიტეტის, უსაფრთხოებისა და განვითარების დასაცავად.

გარდა ამისა, რეგიონული თანამშრომლობა თანამედროვე კავკასიაში გახდება იარაღი სოციალური და ეკონომიკური გამოწვევების დასაძლევად. ტრანსსასაზღვრო ინფრასტრუქტურის განვითარება, ენერგეტიკული რესურსების კოორდინირებული გამოყენება, სავაჭრო კორიდორების გაძლიერება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ რეგიონის სახელმწიფოები მოახერხებენ საერთო ინტერესებზე დაფუძნებული სტრატეგიული ხედვის ჩამოყალიბებას.

გლობალიზაციისა და ახალი საფრთხეების პირობებში მცირე სახელმწიფოები ვერ შეძლებენ წარმატებით არსებობას იზოლირ-

ებულად. მხოლოდ კოორდინირებული, თანასწორუფლებიანი და პარტნიორული მიდგომა უზრუნველყოფს რეგიონის უსაფრთხო და დემოკრატიულ განვითარებას, რაც ასახავს იმ მთავარ პრინციპებს, რომელთა გარშემოც იყო ჩამოყალიბებული კავკასიის კონფედერაციის იდეა [12, 151].

2. გლობალური გამოწვევები და კავკასიის გეოპოლიტიკური როლი
დღევანდელ პირობებში, როდესაც დიდი სახელმწიფოები კვლავინდებურად იბრძვიან სამხრეთ კავკასიის კონტროლისთვის, კავკასიის კონფედერაციის იდეა გვახსენებს, რომ რეგიონის მდგრადობა უნდა ემყარებოდეს შიდა შეთანხმებას სუვერენულ უფლებებზე და არა გარე მფარველობაზე დაფუძნებულ პარტნიორობას [5, 140].

დღეს, XXI საუკუნის პირველ ნახევარში, კავკასიის გეოპოლიტიკური როლი კვლავაც უაღრესად აქტუალურია. გლობალური სისტემის ცვლილებებმა, მათ შორის დიდი ძალების (აშშ-ის, რუსეთის, ჩინეთის) კონკურენციამ და რეგიონული მოთამაშეების (თურქეთი, ირანი) გააქტიურებამ, კავკასიის რეგიონი აქცია სტრატეგიულ კვანძად, სადაც იკვეთება ენერგეტიკული, სატრანსპორტო, სამხედრო და უსაფრთხოების ინტერესები.

თანამედროვე გლობალურ გამოწვევებს შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ენერგეტიკული უსაფრთხოება, რადგან სამხრეთ კავკასია წარმოადგენს ცენტრალურ მარშრუტს ევროპისთვის ალტერნატიული ენერგომატარებლების მიწოდების თვალსაზრისით. ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი და სამხრეთ გაზის კორიდორი აჩვენებს, რომ რეგიონს აქვს პოტენციური ენერგეტიკული დამოუკიდებლობის განმტკიცებისთვის. ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების სტრატეგიული მნიშვნელობა, აბრეშუმის გზის აღდგენის ინიციატივების (Belt and Road Initiative) და სამხრეთ კავკასიის სატრანსპორტო დერეფნის განვითარება კიდევ უფრო ზრდის რეგიონის, როგორც აღმოსავლეთ-დასავლეთ სავაჭრო ჰაბის გლობალურ მნიშვნელობას [13, 93]. უსაფრთხოების ახ-

ალი გამონწვევები, ყარაბაღის კონფლიქტის სპეციფიკური დასასრული, საქართველოში აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს ანექსია, შავი ზღვის რეგიონის მილიტარიზაცია და რუსეთის გავლენის ზრდა აჩვენებს, რომ კავკასია რჩება ერთ-ერთ ყველაზე მგრძობიარე გეოპოლიტიკურ არეალად, სადაც კონფლიქტების ესკალაციის რისკი მაღალია.

ამასთანავე, კავკასიის რეგიონის გეოპოლიტიკური ფუნქცია სულ უფრო მრავალმხრივად ხდება. რეგიონი ერთდროულად არის როგორც კონკურენციის ასპარეზი, ასევე შესაძლო თანამშრომლობის პლატფორმა. სწორედ ამ მხრივ კავკასიის კონფედერაციის კონცეფცია დღესაც ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას. ის გვთავაზობს მოდელს, რომელიც ეფუძნება თანამშრომლობას, კოლექტიურ უსაფრთხოებას და თანასწორობას, რაც რეგიონს აძლევს შანსს, თავიდან აიცილოს დიდი ძალების ინტერესთა ომი და ჩამოაყალიბოს საკუთარი სუვერენული დღის წესრიგი.

გლობალურ დონეზე გაღრმავებულმა კონკურენციამ კიდევ უფრო ცხადი გახადა, რომ მცირე და საშუალო სახელმწიფოები მხოლოდ ერთიანი და კოორდინირებული მოქმედებით შეძლებენ საკუთარი ინტერესების დაცვას. კავკასიის შემთხვევაში ეს ნიშნავს აუცილებლობას, რომ საქართველომ, აზერბაიჯანმა, სომხეთმა და ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხებმა იპოვონ საერთო ენა ეკონომიკურ განვითარებაში, უსაფრთხოების არქიტექტურაში და კულტურულ ურთიერთობებში.

ამრიგად, გლობალური გამონწვევების ფონზე კავკასიის რეგიონის როლი არათუ არ შემცირებულა, არამედ კიდევ უფრო გაიზარდა. რეგიონის უსაფრთხოება, ენერგეტიკული დამოუკიდებლობა და სტაბილურობა წარმოადგენს როგორც ადგილობრივი, ასევე გლობალური ინტერესების საკვანძო ელემენტს, რაც კავკასიის ხალხებს ავალდებულებს სიფხიზლეს, სტრატეგიულ ხედვას და თანამშრომლობის უნარს.

3. დამოუკიდებლობის, უსაფრთხოების და განვითარების ურთიერთკავშირი

კავკასიის კონფედერაციის კონცეფცია გულისხმობს, რომ დამოუკიდებლობა ვერ იარსებებს უსაფრთხოების მყარი საფუძვლის გარეშე და რომ მხოლოდ ერთიანი რეგიონული სტრუქტურა შეძლებს ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარებისთვის საჭირო პირობების შექმნას.

თანამედროვე გლობალურ რეალობაში დამოუკიდებლობა, უსაფრთხოება და განვითარება წარმოუდგენელია განცალკევებულად. ეს ელემენტები ერთმანეთზე მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული და ქმნის კომპლექსურ სისტემას, რომლის განუყოფელი ნაწილიც არის რეგიონული ერთიანობა. კავკასიის კონფედერაციის იდეა, რომელიც 1930-იან წლებში ჩამოყალიბდა, ზუსტად ასახავდა ამ სტრუქტურულ ლოგიკას [4, 184].

დამოუკიდებლობა ემყარება როგორც სამართლებრივ, ასევე ფაქტობრივ კომპონენტებს. სამართლებრივად, რეგიონულ სუბიექტებს უნდა გააჩნდეთ საერთაშორისო აღიარება, რაც კავკასიის კონფედერაციის კონცეფციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა იყო. ფაქტობრივად კი, დამოუკიდებლობა ნიშნავს საკუთარი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო ძალის ფუნქციონირებას იმგვარად, რომ გარე ზეწოლა მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი [5, 142].

ამ პროცესში უსაფრთხოება იკავებს ცენტრალურ როლს. უსაფრთხოების გარეშე, დამოუკიდებლობა რჩება მხოლოდ დეკლარაციად. კავკასიის კონფედერაციის მოდელი, რომელიც ეფუძნებოდა კოლექტიური თავდაცვის პრინციპს, გულისხმობდა, რომ მხოლოდ ერთობლივად იქნებოდა შესაძლებელი თავდაცვისუნარიანობის გაძლიერება და საგარეო ინტერვენციების პრევენცია.

თავის მხრივ, განვითარება არის როგორც დამოუკიდებლობის დაცვითი ფუნქცია, ასევე მისი განმტკიცების აუცილებელი პირობა. ეკონომიკური განვითარება, ინფრასტრუქტურული ინტეგრაცია და საგანმანათლებლო კავშირების გაძლიერება წარმოად-

გენს იმ საბაზისო ელემენტებს, რომლებიც სჭირდება რეგიონის სუვერენულ და სტაბილურ არსებობას. ეკონომიკურად ძლიერი რეგიონი გაცილებით უფრო მდგრადია როგორც შიდა, ასევე გარე გამოწვევების მიმართ. სამივე კომპონენტის ჰარმონიული გაერთიანება იყო კავკასიის კონფედერაციის სტრატეგიის საფუძველი.

დამოუკიდებლობა ვერ იქნება გარანტირებული, თუ იგი არ დაეფუძნება მდგრად უსაფრთხოებასა და ეკონომიკურ განვითარებას. შესაბამისად, XXI საუკუნის კონტექსტში კავკასიური კონფედერაციული იდეა გვთავაზობს არა მხოლოდ ისტორიულ გაკვეთილს, არამედ რეალისტურ სტრატეგიულ მოდელს, რომელიც შეიძლება განვიხილოთ რეგიონის მომავლის კონცეპტუალურ ჩარჩოში.

4. დემოკრატიული მართვის პრინციპების აქტუალობა

საბჭოს მიერ შემუშავებული მოდელი, რომლის ძირითადი პრინციპი იყო თანასწორობა, კონსენსუსი და გადაწყვეტილებების კოლექტიური მიღება, დღესაც შესაბამისი დემოკრატიული მართვის უნივერსალური პრინციპების მაგალითია. მისი გამოცდილი სტრუქტურა წარმოადგენს საყრდენს თანამედროვე რეგიონული ინტეგრაციის კონცეფციებისთვის.

დასკვნა

კავკასიის კონფედერაციის იდეა არ არის მხოლოდ ისტორიული მოვლენა, არამედ წარმოადგენს მუდმივ ღირებულებას, რომელიც დინამიურად გადადის ერთი ეპოქიდან მეორეში. ემიგრანტი ლიდერების ხედვა და ორგანიზაციული ძალისხმევა კვლავაც წარმოადგენს შთაგონების წყაროს მათთვის, ვინც ცდილობს უზრუნველყოს კავკასიის რეგიონის მშვიდობა, უსაფრთხოება და განვითარება. დღევანდელ მსოფლიოში, სადაც რეგიონული ინტეგრაციის პროექტები ხშირად ავლენენ სუსტ მხარეებს, კავკასიის კონფედერაციის იდეა შეიძლება იქცეს ერთ-ერთ რეფერენციულ მოდელად

თანასწორუფლებიანი, სოლიდარული და დემოკრატიული თანამშრომლობისათვის [4, 181; 16, 189].

ამრიგად, კავკასიური კონფედერაციის იდეა რჩება არა მხოლოდ წარსულის ნოსტალგიურ ხატად, არამედ აქტიურ პოლიტიკურ და გეოსტრატეგიულ კონცეფციად, რომელსაც შეუძლია ახალი შინაარსის შექმნა XXI საუკუნის რეალობაში.

თანამედროვე სამყაროში დემოკრატიული მართვის პრინციპები განიხილება როგორც ერთ-ერთი ფუნდამენტური წინაპირობა პოლიტიკური სტაბილურობის, ეკონომიკური განვითარებისა და საერთაშორისო ლეგიტიმაციისთვის. კავკასიის კონფედერაციის კონცეფცია სწორედ ამ ღირებულებებზე იყო დაფუძნებული და ემიგრანტულ წრეებში ფართოდ იყო აღიარებული, რომ რეგიონის სუვერენული განვითარება შეუძლებელი იქნებოდა დემოკრატიული ინსტიტუტების გარეშე.

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს სტრუქტურაში თანასწორობის, კონსენსუსისა და კოლექტიური გადაწყვეტილებების პრინციპები ასახავდა იმ პოლიტიკური მოდელის კონტურებს, რომელიც ემიგრანტ ლიდერებს ჰქონდათ წარმოდგენილი, როგორც მომავლის საფუძველი. თანასწორუფლებიანი წარმომადგენლობა, სხდომებზე თავისუფალი დებატების კულტურა და გადაწყვეტილებების ერთხმად მიღების მოთხოვნა იყო ის ელემენტები, რომლებიც ემყარებოდა დემოკრატიული წესრიგის ფუნდამენტურ პრინციპებს [5, 143].

დღეს, XXI საუკუნეში, როდესაც გლობალურად ვხედავთ დემოკრატიული ინსტიტუტების გაუფასურებისა და ავტორიტარული ტენდენციების ზრდას, კავკასიის რეგიონისთვის დემოკრატიული მართვის იდეის აქტუალობა კიდევ უფრო პრიორიტეტულია. სუვერენიტეტის გასამყარებლად და გრძელვადიანი მშვიდობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია, რომ პოლიტიკა ემყარებოდეს ხალხის ნების გამოხატვას, პლურალიზმს და კანონის უზენაესობას [16, 196].

დემოკრატიული მართვა ასევე პირდაპირ უკავშირდება ეკონომიკურ განვითარებას და საერთაშორისო თანამშრომლობას. ქვეყნე-

ბი, რომელთაც ძლიერი დემოკრატიული ინსტიტუტები გააჩნიათ, გაცილებით უფრო წარმატებით ახერხებენ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, ტექნოლოგიების ინტეგრაციასა და საერთაშორისო პარტნიორებთან სტაბილური კავშირების დამყარებას.

კავკასიის კონფედერაციის მოდელი გვასწავლის, რომ რეგიონის წარმატება დამოკიდებულია არა მხოლოდ საგარეო ძალების მიმართ თავდაცვის უნარზე, არამედ შიდა პოლიტიკური სისტემების მდგრადობაზე და დემოკრატიულობაზე. „მხოლოდ თანასწორუფლებიანი და დემოკრატიულად მართვადი რეგიონის სუბიექტები შეძლებენ ერთობლივად თავიანთი სუვერენიტეტის დაცვას და განვითარების უზრუნველყოფას“ [15, 236].

ამრიგად, დემოკრატიული მართვის პრინციპები რჩება კავკასიის რეგიონის უსაფრთხოებისა და პროგრესის საფუძვლად. დამოუკიდებლობის იდეა, თუ ის არ განამტკიცებს დემოკრატიულ ინსტიტუტებს და სოციალურ სამართლიანობას, დარჩება ფარატინა ქაღალდად. მხოლოდ დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემებითაა შესაძლებელი რეგიონის მშვიდობიანი ინტეგრაცია გლობალურ საზოგადოებაში და მისი გრძელვადიანი განვითარება.

ძირითადი შედეგები და ისტორიული გაკვეთილები

კავკასიის კონფედერაციის იდეის გააზრება 1930-იანი წლებიდან დღემდე ნათლად აჩვენებს, რომ რეგიონული ერთიანობის, დემოკრატიული მართვისა და სუვერენული განვითარების მნიშვნელობა უცვლელი რჩება როგორც ისტორიულ, ასევე თანამედროვე გეოპოლიტიკურ კონტექსტში. ემიგრანტულმა მოძრაობამ, რომელმაც საფუძვლად აიღო თანასწორობა, კონსენსუსი და კოლექტიური უსაფრთხოების პრინციპები, შექმნა ინსტიტუციური მოდელი, რომელიც დღემდე ინარჩუნებს აქტუალურ მნიშვნელობას რეგიონული და გლობალური პოლიტიკის ანალიზისთვის.

კავკასიის კონფედერაციის საბჭოს ჩამოყალიბებამ წარმოაჩინა ემიგრაციის უნარი შიდა ეთნიკური და პოლიტიკური განსხვავებუ-

ბის დაძლევისა საერთო მიზნის მისაღწევად. საბჭოს სტრუქტურა, ფუნქციური დიფერენციაცია და მუშაობის პრინციპები ასახავდა იმის სიღრმისიულ გააზრებას, რომ მცირე ერების წარმატების წინაპირობა არის პარტნიორობა, სოლიდარობა და საერთო საფრთხეებისადმი კოლექტიური რეაგირება. ეს გამოცდილება დღესაც გვაძლევს იმპულსს, რომ რეგიონულ პოლიტიკაში თანამშრომლობა ძალზე მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით იმ ვითარებაში, როდესაც გლობალური და რეგიონული პროცესები ცხადად მიანიშნებენ მრავალპოლარულობის გაძლიერებისა და ეროვნული სახელმწიფოების მიმართ მზარდ გამოწვევებზე.

ისტორიული გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ დამოუკიდებლობის მიღწევა და მისი შენარჩუნება შეუძლებელია მდგრადი უსაფრთხოების არქიტექტურისა და განვითარების მტკიცე საფუძვლის გარეშე. დემოკრატიული მართვის პრინციპები, რომლებიც ემიგრანტული საბჭოს მუშაობის საფუძველში იდო, დღესაც რჩება აუცილებელ წინაპირობად ნებისმიერი სახელმწიფოსა და რეგიონის გრძელვადიანი სტაბილურობისა და პროგრესისთვის. თავისუფლების იდეა აუცილებლად გამყარებული უნდა იყოს სამართლებრივი სახელმწიფოებით, სოციალური სამართლიანობით, ინკლუზიური მმართველობით და თანასწორუფლებიანი საერთაშორისო ჩართულობით, რაც განაპირობებს სახელმწიფოებისა და რეგიონების მდგრად განვითარებას.

დღევანდელ პირობებში, როდესაც კავკასიის რეგიონის წინაშე კვლავაც დგას რთული გლობალური და რეგიონული გამოწვევები (ენერგეტიკული კონკურენცია, სამხედრო კონფლიქტები, გარე სახელმწიფოების აქტიური ჩარევა) კონფედერაციის იდეა გვახსენებს, რომ მხოლოდ თანასწორობაზე, დემოკრატიულ ღირებულებებსა და ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებული ერთიანი პოლიტიკური სივრცე შეძლებს უზრუნველყოს რეგიონის გადარჩენა, უსაფრთხოება და განვითარება. ის გვთავაზობს გზას სუვერენული

სახელმწიფოების თანაარსებობისთვის, სადაც რეგიონის მომავალი განისაზღვრება არა დაპირისპირებით, არამედ პარტნიორული თანამშრომლობით.

გლობალიზაციის პირობებში, სადაც მცირე და საშუალო სახელმწიფოები ხშირად ხდებიან გარე ზეწოლის და კონკურენციის მსხვერპლნი, კავკასიური კონფედერაციული მოდელი გვთავაზობს კოლექტიური თავდაცვისა და განვითარების სტრატეგიას, რომელიც ეფუძნება საერთო ღირებულებებს და რეგიონულ სოლიდარობას. ეს მოდელი დღესაც შეიძლება იქცეს საფუძვლად სამხრეთ კავკასიის სტაბილური და უსაფრთხო მომავლის ასაშენებლად.

ამრიგად, კავკასიური კონფედერაციული პროექტი არ არის მხოლოდ ისტორიული ნოსტალგია. იგი წარმოადგენს აქტიურ და ცოცხალ მოდელს. მისი სწორი ინტერპრეტაცია და ადაპტაცია თანამედროვე რეალობაში შესაძლოა, გახდეს კავკასიის ხალხების პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული დამოუკიდებლობის განმტკიცებისა და გლობალურ საერთაშორისო ურთიერთობებში მათი ღირსეული ადგილის დამკვიდრების საფუძვლიანი გარანტია. ისტორიული გამოცდილება გვაჩვენებს, რომ რეგიონული ერთიანობა, დემოკრატიული განვითარება და გრძელვადიანი სტრატეგიული ხედვა არის ის ძირითადი კომპონენტები, რომელთა გარეშე რეგიონს წარმატებული მომავალი არ ექნება. კავკასიის კონფედერაციის იდეა, როგორც თანასწორობის, დემოკრატიისა და თანამშრომლობის პროექტი, დღესაც ინარჩუნებს პრიორიტეტულ მნიშვნელობას და შეიძლება იქცეს რეგიონის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული განახლების ძლიერ პლატფორმად.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1831, ანან. 2, საქ. 177.
2. F. Kırzioğlu, Osmanlıların Kafkas Ellerinden Çekilişi, İstanbul, 1958.
3. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1861, ან. 3, საქ. 306.
4. R. G. Suny, The Making of the Georgian Nation (2nd ed.), Bloomington, 1994.
5. S. H. Astourian, The Caucasus and the Soviet Union: Ethnicity, Nationalism, and Conflict in the 20th Century, Berkeley, 1997.
6. D. M. Lang, A Modern History of Georgia. London, 1962.
7. „ისტკიკლალი“, ემიგრანტული პრესის გამოცემა, ანკარა-პარიზი, 1933.
8. E. H. Carr, The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations, London, 1946.
9. P. Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000, New York, 1980.
10. ნ. ჯანელიძე, ქართული ემიგრაცია და საერთაშორისო ურთიერთობები (1918-1945 წლები), თბილისი, 2002.
11. A. J. P. Taylor, The Origins of the Second World War, London, 1961.
12. ბ. გუჯეჯიანი, საქართველოს პოლიტიკური ემიგრაციის დიპლომატიური ბრძოლა XX საუკუნეში, თბილისი, 2015.
13. G. Roberts, The Soviet Union and the Origins of the Second World War: Russo-German Relations and the Road to War, 1933-1941, New York, 1992.
14. C. (Ed.) Tilly, The Formation of National States in Western Europe, Princeton, 1975.
15. გ. ლუარსაბიშვილი, კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორია (1921-1945 წლები), თბილისი, 2005.
16. გ. ლუარსაბიშვილი, საქართველოს პოლიტიკური ემიგრაცია და საერთაშორისო ბრძოლა დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის, თბილისი, 2012.

The Development of the Idea of the Caucasian Confederation and the Challenges of Emigrant Diplomacy in 1933-1935

Summary

This comprehensive study delves into the evolution of the Caucasus Confederation idea and the efforts of émigré diplomacy between 1933 and 1935. The analysis is grounded in documentary sources, notably the “Istiklal” survey and the minutes of the Caucasus conferences held in 1935. The paper examines the historical roots of the confederation concept, the influence of the international context, the strategic challenges of diplomatic activities, and the internal conflicts within the émigré movements. Particular emphasis is placed on how Caucasian political emigrants endeavored to establish a unified front despite the inertia of Western democracies and the growing international recognition of the Soviet Union. The establishment of the Caucasus Confederation Council in 1935 is interpreted as a major institutional achievement aimed at reinforcing regional independence and raising international awareness. The study concludes that the idea of the Caucasus Confederation was not merely a manifestation of political nostalgia but a serious strategic initiative rooted in historical experiences and demonstrating the political determination of the Caucasian diaspora. Furthermore, the research highlights the ongoing relevance of these historical processes for understanding contemporary geopolitical dynamics in the Caucasus region and illustrates the persistent challenges faced by small nations striving for independence within the broader framework of international relations.

Keywords: Caucasus Confederation, émigré diplomacy, Soviet Union, Western inertia, regional independence, international recognition, national movement, 1930s, Caucasian politics, historical experience.